

Abstracts til seminaret

Nonnebakken – Odenses vikingeborg

Tirsdag den 18. marts 2025

Nonnebakken-projektet – opsummering af forskningsprojektets resultater

Mads Runge, Museum Odense

Nonnebakken-publikationen er et foreløbigt punktum på en 10-årig indsats indbefattende forskning, formidling, administration og arbejdet med serienomineringen af Harald Blåtands ringborge som UNESCO verdensarv. Udforskningen af Nonnebakken er en del af en række forskningsprojekter i regi af forskningscentret CENTRUM med tråde ud til analyser af Odenses opståen og udvikling gennem middelalderen og op til i dag.

I foredraget præsenteres det tværfaglige forskningsprojekts organisering, delelementer, metode og teori. Ligeledes gives et rids af projektets væsentligste resultater, bl.a. borgens bevaringstilstand og konstruktion, placering i Harald Blåtands borgsystem, relation til byen foruden dens virkningshistorie. Endelig er resultaterne fra Nonnebakken anvendt til at perspektivere synet på de andre ringborge, bl.a. i forhold til deres brugsperiode samt før- og efterliv.

Landskabsrekonstruktion på Nonnebakken

Catherine Jessen & Peter Steen Henriksen, Nationalmuseet, Miljøarkæologi og Materialeforskning

Nonnebakken ligger gemt under den moderne Odense, hvilket gør det næsten umuligt at forestille sig, hvordan borgen og landskabet så ud i vikingetiden. Ved en anden vikingetidsborg, Borgring på Sjælland, lykkes det at rekonstruere landskabet ved hjælp af borer og mindre udgravninger. Kunne det også gøres på en borg, der ligger skjult under asfalt og beton?

Vi borede alle de steder, man kunne komme til, i baghaver, vejkanter og parker og med data herfra samt data fra tidligere udgravninger var det muligt at genskabe det oprindelige landskab. Her præsenterer vi data og den rekonstruerede model for vikingetidslandskabet og ny information om ringborgens voldgrav.

Kunne man sejle til Nonnebakken? Landskabsundersøgelser langs Odense Å

Mogens Bo Henriksen, Museum Odense

I al den tid, man har forsket i vikingetidens ringborge, har spørgsmålet om mulighederne for at sejle frem til anlæggene spillet en central rolle. Historisk set har besejlingsmulighederne til borgene såvel som til andre af vikingetidens centrale monumenter nærmest været betragtet som en selvfølgelighed, idet den maritime forbindelse har været set som en forudsætning for monumenternes anlæggelse og brug. Diskussionerne har imidlertid savnet afsæt i detaljerede landskabsanalyser og koblinger mellem data om det modne vandløbs morfologi og vikingetiden fartøjer.

I forbindelse med Nonnebakken-projektet er det ca. 11 km lange forløb af Odense Å fra Odense Fjord til ringborgen analyseret i detaljer ved at sammenholde geologiske, kartografiske og arkæologiske kilder med skibstekniske data. På baggrund heraf kan det definitivt afvises, at man har kunnet sejle til borgen med vikingetidens langskibe. Indlægget afrundes med generelle betragtninger om besejling på vandløb.

Sølv og andre rare sager fra Nonnebakken

Mogens Bo Henriksen, Museum Odense

I forbindelse med Nonnebakken-projektet er det for første gang lykkedes at samle data om hele det genstandsmateriale, der er fremkommet på ringborgen mellem 1775 og 2019. Materialet dækker tidsrummet mellem neolitikum og midten af det 20. årh. Genstandsmaterialet fra vikingetiden er ret begrænset, men til gengæld omfatter det en række spektakulære sølvfund, der for fleres vedkommende kan dateres til sidste del af 900-tallet. Sølvgenstandene er fundet spredt ud over borgområdet, men kan ikke ad stratigrafisk vej knyttes til borgen. Til gengæld repræsenterer flere af sølvfundene det samme sociale miljø som borgen selv.

Et nærstudie af et sværdoverhjalte fra Nonnebakken og vikingesmedens dekorationsteknikker

Jannie Amsgaard Ebsen, Museum Odense

Ved de arkæologiske undersøgelser på Nonnebakken i 2017 blev der fundet et sværdoverhjalte af jern (OBM9782x276). Den efterfølgende nænsomme afrensning af genstandens korrosionslag afslørede imidlertid nogle overraskende detaljer. På såvel forsiden som bagsiden af overhjalte kunne der umiddelbart under jernkorrosionslaget erkendes en række ekstremt tynde og skrøbelige metaltråde, som fremstod enten rødlige og kobberfarvede eller gyldne og messingfarvede.

For at afdække dekorationens egentlige materialesammensætning, omfang, mønster og teknikker blev der etableret et tværfagligt- og tværinstitutionelt samarbejde, omfattende specialister indenfor konservering, arkæologi, computer science, metallurgi, røntgen og fysik, som har bidraget med ny viden om overhjalte og vikingesmedens dekorationsteknikker.

Nonnernes kloster på Nonnebakken

Cathrine Frederiksen Madsen, Museum Odense

Som navnet antyder, blev der i anden halvdel af 1100-tallet opført et nonnekloster af benediktinerordenen på Nonnebakken. Selvom navnet har hængt ved lige siden, har den viden, der hidtil har foreligget om nonneklosteret, været meget sparsom. Dette skyldes til dels, at klosteret allerede i første halvdel af 1200-tallet flytter til Dalum, hvormed der kun findes få skriftlige kilder fra klosterets tid på Nonnebakken. Gennem tiden er der foretaget adskillige udgravningskampagner på Nonnebakken, som har affødt et stort arkæologisk datamateriale. Dykker man ned i datamaterialet, bliver klosterets tilstedeværelse især synligt i de mange fund af grave, der stammer fra klosterets kirkegård, mens billedet er mere fragmentarisk hvad angår konkrete bygningslevn. Ud fra det tilgængelige datamateriale forsøger jeg at klargøre for, hvordan klosteranlægget på Nonnebakken kan have set ud i klosterets levetid, men også hvad der sker på Nonnebakken i tiden efter anlæggets funktion som kloster ophører.

H.C. Andersen og Nonnebakken

Ejnar Askgaard, Museum Odense

H.C. Andersen var i sin barndom i Odense nabo til Nonnebakken, og igennem hans forfatterskab ser man hvilke indtryk, jordvoldsanlægget gjorde på barnesindet samt hvilke forestillinger, der knyttede sig til stedet.

Nonnebakken i 1800-1900-tallet

Johnny Wøllekær, Odense Stadsarkiv

I 1800-tallet blev udnyttelsen af Nonnebakkens jordmasser til opfyldning intensiveret, og store dele af voldene blev bortgravet. I 1830'erne blev den første bygning opført på voldanlægget, og i slutningen af århundredet og starten af 1900-tallet fulgte anlæggelsen af en egentlig bydel på arealet. Mod slutningen af besættelsen blev området beslaglagt af den tyske besættelsesmagt, og ved befrielsen rykkede engelske tropper ind i Odd Fellow-logen midt på ringborgen. Ved udgravninger på Nonnebakken er der fundet levn fra begge krigsmagters ophold på stedet.

Nonnebakken som verdensarv – hvad skal der ske?

Mads Runge, Museum Odense

September 2023 blev Harald Blåtands ringborge indskrevet på UNESCOs verdensarvsliste. Borgene kom dermed i selskab med pyramiderne i Egypten, Den Kinesiske Mur mv. Med Nonnebakkens placering midt i og delvist dækket af det moderne Odense har borgen en særlig position i serienomineringen. I foredraget redegøres kort for, hvorfor Nonnebakken er en central og nødvendig del af udpegningen. Endvidere præsenteres de planer, som museet har for den fremtidige formidling af vikingeborgen og dens relation til

den samtidige bymæssige bebyggelse på den anden side af Odense Å. Oplægget vil illustrere de fordele og ulemper, der er ved placeringen midt i en moderne dansk by.

Ringborgenes forskningshistorik og rolle i udforskningen af vikingetiden

Søren M. Sindbæk, Aarhus Universitet/Urbnet

Udgravningerne af ringborgene Trelleborg, Aggersborg, Fyrkat og Nonnebakken var et centralt kapitel i arkæologiens historie i Danmark, og var særligt i årtierne fra 1934 og frem til 1980 med til at fremkalde et nyt billede af vikingetiden. På trods af stor interesse for udgravningerne og deres resultater, har der ikke været fokus på baggrunden og forudsætningerne for nogle af de største arkæologiske projekter i Danmark, eller på den samlede forskningsproces, som de store ringborgsundersøgelser udgjorde gennem tre formative årtier. Dette oplæg trækker nogle rids af ringborgenes forskningshistorik på baggrund af en genlæsning af forskningen i lys af samtidige interviews, breve og beretningsmaterialer.

Vikingetidens ringborge – aktuelle og fremtidige forskningsopgaver

Jens Ulriksen, Museum Sydøstdanmark

Publikationen af Aggersborg, identifikationen af Borgring som en geometrisk ringborg og de fem ringborges efterfølgende optagelse på UNESCO's verdensarvsliste har skabt et grundlag for en intensivisering af den arkæologiske forskning i disse enestående monumenter.

Spørgsmål har der været nok af siden opdagelsen af Trelleborg i 1935, og der er ikke blevet færre efter udgravninger på Nonnebakken og Borgring i 2010'erne.

De fem museer bag verdensarvsansøgningen har etableret et forskningssamarbejde, hvor ringborgene ses som et samlet hele. Det betyder bl.a., at der er et ønske om at gennemføre samme slags undersøgelser og analyser på alle lokaliteterne i det omfang, det overhovedet kan lade sig gøre. Sammen med et indlysende fokus på selve anlæggene nyder inddragelse af det nære og fjernere opland i forskningen stor opmærksomhed. Kombinationen af fokuspunkter vil give et større indblik i ringborgenes funktioner og indvirkning på deres samtid.